

REKREASYONDA AMARTYA SEN'İN KAPASİTE TEORİSİNİN BİBLİYOMETRİK ANALİZİ

Ayşe SARITAŞ (*)ⁱ
Bilgehan GÜLCANⁱⁱ

Öz

Yoksulluk, eşitsizlik ve insani gelişim konularını ele alan kapasite teorisini Amartya Sen ortaya koymuştur. Sen, iktisadi, genel sağlık ve temel eğitimle ilgili alanların yetersizliği kapasite yoksunluğu olarak ifade edilmektedir. Bu alanların kapasite yoksunluğu giderildikçe rekreasyon faaliyetlerinin pozitif yönlü olarak artacağı düşünülmektedir. Bireysel olarak yaşam standartları ya da kapasiteler bireylerin rekreasyon faaliyetlerine katılabilmeleri için gerekli olan faktörlerdendir. İnsanların rekreasyon aktiviteleriyle var olan potansiyellerini göstermelerinin önündeki en büyük engellerden birisi kapasite yoksunluğudur. Çalışmanın amacı; Sen'in kapasite teorisinden yararlanan çalışmaların bibliyometrik analizini yaparak, rekreasyon alanındaki akademik çalışmalarda bu teorisin kullanım ağırlığını ortaya çıkarmak ve gelecek çalışmalar için yönlendirici katkılar yapmaktır. Araştırmada tarama sürecinde “kapasite teorisi”, “Amartya Sen” kelimeleri başlıkta, “rekreasyon ve kapasite teorisi” kelimeleri ise anahtar kelimeler olarak taranmıştır. Araştırmanın örneklemini Scopus veri tabanındaki çalışmalarda bu üç anahtar kelimenin, teorisin ortaya atıldığı 1985 yılından 2022'ye kadar başlık ve anahtar kelimelerde taranmasıyla oluşturulmuştur. Veri analizi sürecinde frekans analizinden ve Vosviewer yazılımından faydalanılmıştır. Veriler farklı başlıklarda sınıflandırılarak tasniflenmiş ve yorumlanmıştır. Araştırma bulgularına göre rekreasyon ve kapasite teorisi anahtar kelimeleri kullanılarak yapılan taramada 1985-2022 yılları arasında yapılan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Anahtar Sözcükler kapasite teorisi, Amartya Sen, rekreasyon, bibliyometri

BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF AMARTYA SEN'S CAPACITY THEORY IN RECREATION

Abstract

Amartya Sen put forward the capacity theory, which deals with poverty, inequality, and human development. The inadequacy of areas related to economics, general health and primary education is expressed as a lack of capacity. It is thought that as capacity deprivation in these areas is eliminated, recreational activities will increase positively. Individual living standards and capacities are among the factors necessary for individuals participating in recreational activities. One of the biggest obstacles to showing their potential through recreational activities is a lack of capacity. The study aims to make a bibliometric analysis of studies that benefit from Sen's capacity theory, reveal the weight of the use of theory in academic studies in the recreation field, and make guiding contributions for future studies. In the research process, the words “capacity theory” and “Amartya Sen” were scanned in the titles, words “recreation, capacity theory” were scanned as keywords. The research sample consists of studies using “title” and “keywords” in three keyword titles in the Scopus database between 1985, when the theory was introduced, and 2022. Frequency analysis and Vosviewer software were used in the data analysis process. Data were classified under different headings and interpreted. No study was found between 1985 and 2022 in searches made using the keywords of recreation and capacity theory.

Keywords capacity theory, Amartya Sen, recreation, bibliometrics

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı Bu çalışma için etik kurul iznine gerek yoktur. Çalışma, etik ilkeler gözetilerek hazırlanmıştır.

Yazarların Makaleye Katkıları Makaleye yazarlar eşit oranda katkı sunmuştur.

Finansal Destek ve Çıkar Beyanı Makalenin yazarları, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da kurumla finansal ilişkileri bulunmadığını; dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder. Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

(*) Sorumlu yazar (*corresponding author*).

ⁱ Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Rekreasyon Yönetimi Anabilim Dalı, Doktora Programı, Ankara, TÜRKİYE. ORCID: ORCID:0000-0001-9158-4969. E-posta: ayse.saritas07@gmail.com

ⁱⁱ Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Rekreasyon Yönetimi Bölümü, Ankara, TÜRKİYE. ORCID:0000-0002-9884-4695. E-posta: bilgehan.gulcan@hbv.edu.tr

Gönderim (*Submission*): 26.08.2022

Kabul (*Acceptance*): 22.11.2022

GİRİŞ

Amartya Sen'in ortaya koymuş olduğu Kapasite Teorisi; yoksulluk, eşitsizlik ve insani gelişim konularını ele almakta ve bu teoriyi iktisadi çevrelere bir alternatif olarak sunmaktadır. Sen, 'Neyin Eşitliği' adlı makalesinde ve takip eden diğer çalışmalarında insan kapasitesinin özgürlüğünün önemine vurgu yapmaktadır (Uygur vd., 2021, s. 105; Öz ve Çolakoğlu, 2017, s. 2029; Sam, 2008, s. 63). Sen, kapasite artırıcı beş temel araçsal özgürlük olduğunu ifade etmektedir. Kişilerin serbestçe ekonomik faaliyetlerde bulunmasını sağlayan ekonomik özgürlükler birincisidir. İkinci olarak demokratik yönetimlerde kişilerin serbestçe yönetime katılma özgürlüğü siyasal özgürlükler kapsamında en önemli kapasite artırıcı özgürlükler olarak görülmektedir. Kamu hizmetlerinden ve toplumsal fırsatlardan yararlanabilme özgürlüğü ve kapasitesi üçüncü araçsal özgürlüktür. Devlet ücretsiz eğitim hizmetleri sunmasına rağmen, kız çocuklarının bu fırsattan yararlanamaması, eğitim-öğretim özgürlüğünden yoksunluk olarak kapasite eksikliğini ortaya çıkarır. Bilgilendirilme ve bilgiye erişebilme kapsamında şeffaf bir toplumsal yapının olması dördüncü araçsal özgürlüğü oluşturur. Ancak özgür bir basınla bu şeffaflık güvencesi sağlanabilir. Bireyin korunma ve kollanma hizmetleri olarak "koruyucu güvenlik" imkânlarına sahip olması beşinci ve son araçsal özgürlüktür (Şeker, 2009, s. 262; Kirmanoğlu, 2005, s. 26).

Sen, kapasitelerdeki artışın bir yandan özgürlükleri artırırken diğer yandan özgürlüklerdeki artışın kapasiteyi artırdığını ifade etmektedir. Araçların fonksiyonlarını ve bireysel yetenekleri artırdığı oranda özgürlükler bir anlam ifade eder. Bu nedenle, kapasite yaklaşımı ya gerçekleşen fonksiyonlar (bir kişinin gerçekten yapabildikleri) ya da kişinin elinde bulunan alternatiflerin kapasite kümesine (kişinin gerçek fırsatları) odaklanır. Birincisi, kişinin yaptığı şey hakkında, ikincisi kişinin yapmakta önemli ölçüde özgür olduğu şey hakkında farklı bildirişim tipleri gösterirler (Şeker, 2009, s. 262).

Gelir düzeyinin azlığı, sosyal, toplumsal, ekonomik, siyasal ve kültürel alanları kapsayan tercih ve seçenekleri içinde barındıran bir kavram olarak açıklanmaktadır (Buz ve Aygüler, 2017, s. 179; Uygur vd., 2021, s. 105). Kapasite yoksunluğu gelir düzeyinin azlığını da içine alan daha kapsamlı bir kavram olarak ifade edilmektedir (Uygur vd., 2021, s. 105). Bir başka ifade ile temel kapasitelere ulaşma (temel eğitim, genel sağlık, temiz suya erişim gibi) yoksunluğunu ifade eder (Güven ve Taşdeviren, 2012, s. 394). Yoksulluk ortalama yoksulluk düzeyi olan gelir seviyesinin azlığından çok yaşamak için gerekli olan kapasitelerden yoksunluk olarak belirtilmektedir (Uygur vd., 2021, s. 105-106; Buz ve Aygüler, 2017, s. 178). Amartya Sen'in yaklaşımında düşük gelirin yoksulluğun başlıca nedenlerinden biri olduğu görüşüne itiraz edilmemektedir. Sen, yoksulluğu düşük gelirden ziyade temel kapasitelerden yoksunluk olarak kabul etmenin meşru sebepleri olduğunu ileri sürmektedir. Böylece erken ölümlerde, yetersiz beslenmede, süregelen hastalıklarda, okuryazarlık oranının düşüklüğünde ve diğer olumsuz yaşam standartlarında temel kapasitelerden yoksunluk kendini gösterebilir. Temel kapasitelerden yoksunlukta gelir yetersizliği önemli bir etken olmanın yanı sıra, gelir ile kapasiteler arasındaki ilişkide yaş, hastalık, engellilik, toplumsal cinsiyet, toplumsal roller, yerleşim yerinin özellikleri gibi birçok farklı etkenin de etkisi bulunmaktadır. Gelir düşüklüğüne ilaveten gelirin kapasitelere dönüştürülmesindeki olumsuzluklar, yoksulluğun bir kapasite yoksunluğu şeklinde görülmesinin değerini ifade etmektedir. Bireyler ve aynı zamanda farklı toplumlarda gelirin temel kapasitelere dönüştürülmesi büyük oranda farklılık gösterebilir. Asgari kabul edilebilir temel kapasitelere ulaşabilmek için farklı düzeylerde asgari gelirler gerekebilir. Yoksulluğa, kişiler arasında farklılık göstermeyen bir gelir yoksulluğu sınırının belirlenmesini baz alan gelir odaklı görüş, yoksulluğun tanımlanmasında ve değerlendirilmesinde yanlış yönlendirebilir (Metin, 2014, s. 6318).

Kapasite Teorisi'nde belli bir oranda maddi varlık seviyesine sahip olmanın önemli olmadığı, gerekli insani fonksiyonların tamamı ya da belirli bir düzeyinin elde edilmesinin daha temel gereksinim olduğu vurgulanmaktadır (Durğun, 2013, s. 100; Uygur vd., 2021, s. 106). Kapasite, farklı eylem bileşenlerine sahip olabilme fırsatını önemser ve bireyin bu fırsattan yararlanma ya da yararlanmaması kişiye bağlıdır. Başka bir ifade ile kapasite, kişinin içlerinden birini tercih edebileceği alternatif eylem bileşenlerini oluşturmaktadır. Amartya Sen, dünyadaki birçok yoksulluk durumunun, yoksulluktan kaçma özgürlüğünün bulunmamasından meydana geldiğini ifade etmektedir (Metin, 2014, s. 6318).

Kapasite Teorisi, insan refah seviyesini kapsamlı bir bakış açısıyla ele almaktadır. Teori insanların maddi varlıklarıyla ve harcamalarıyla ilgilenmek yerine, onların verimli bir biçimde 'ne yapabildiklerine' ve 'ne olabildiklerine' dikkat çekerek liberal politik düşünce içinde yer alan 'Eşitlik nedir?' sorusunu ele almaktadır. Dolayısıyla kapasite yaklaşımı, maddi varlıkların ya da faydayı temel alan geleneksel kalkınma teorilerinden farklı olarak insanların yararlandığı gerçek özgürlükleri genişletme süreci olarak gören bir yaklaşımı önermektedir (Boz, 2009, s. 9; Uygur vd., 2021, s. 107). İnsan yaşamını; Amartya Sen'in kapasite yaklaşımı, insanların yapmaya ve olmaya değer verdikleri şeylerin bir bütünü olarak görmektedir (Yıldız, 2015, s. 28). Kapasiteler, bireyin farklı yaşam şekilleri arasından seçebilme özgürlüğünü yansıtmaktadır. Kapasite yaklaşımı, insan yaşamının kalitesini kapasitelerin işleve dönüşmesi ile bağlantı kurar. Amartya Sen bu düşüncenin köklerini Adam Smith, Karl Marx ve Aristoteles'e kadar götürmektedir. Yaşam, insanların yapmaya ve olmaya değer verdikleri şeylerin bir bütünü olarak görüldüğünde yaşam kalitesinin değerlendirilmesi de bu işlevlerin ve işlevlere dönüşecek kapasitelerin değerlendirilmesini ifade eder. Sadece metalara ya da gelirlere odaklanarak bu değerlendirme yapılamaz. İnsan yaşamındaki çeşitli fonksiyonların öneminin değerlendirilmesi yapılır. Hastalık ve ölümlerden kaçınma, yeterli seviyede beslenme gibi temel işlevlerden öz saygının kazanılması, toplumsal yaşama katılım, toplumda utanç duymadan var olabilme gibi daha karmaşık işlevlere değişiklik göstermektedir (Metin, 2014, s. 6318).

İnsan davranışlarının sadece kişisel çıkarı indirgenemeyeceği, değerlerin ve kurumların saf dışı bırakıldığı pür piyasa ekonomisinin toplumsal fayda sağlayamayacağı, kalkınmada devletin rolünün göz ardı edilemeyeceği gibi görüşleri Sen, geliştirdiği kapasite yaklaşımında ifade etmiştir (Levent, 2017, s. 119).

Kapasite Teorisi, gelişmişliği özgürlüklerin kapasitesinin artma süreci olarak ifade ederken, gelir düzeyinin düşüklüğünü de kapasite yoksunluğu olarak tanımlamaktadır (Uygur vd., 2021, s. 106; Metin, 2014, s. 6318; Çelik, 2017, ss.19-20). Kapasite Teorisi'ne göre gelir düzeyi ile var olan kapasite arasındaki ilişki; bireyin yaşı, cinsiyeti ve toplumsal rolü, yaşadığı yer ve etki edebileceği diğer değişkenlerden etkilenmektedir. Bireyin yaşı, bireyin özür durumu ya da bireyin hastalığı gibi engeller gelir elde etme gücünü azaltmaktadır. Bu engel durumları da gelirin kapasiteye dönüştürülmesini de güçleştirmektedir. Bu durum yaşlı, engelli ya da ağır hasta olan bir birey için daha fazla maddi varlık ve gelir ihtiyacı doğurmaktadır. Sonuç olarak, kapasite yoksunluğunun gelir azlığından kaynaklanan yoksulluktan daha önemli olabileceği vurgulanmaktadır (Öz ve Çolakoğlu, 2017, s. 2030; Uygur vd., 2021, s. 106).

Rekreatif etkinliklere katılımın önündeki en büyük engellerden biri kapasite yoksunluğu olarak belirtilmiştir. Kapasite yoksunluğu kavramı gelir yetersizliğini de içine almaktadır. Bu bakış açısıyla yoksulluk, standart yoksulluk göstergesi olan gelir azlığından ziyade temel kapasitelerden yoksulluk şeklinde kabul görmektedir (Güven ve Taşdeviren, 2012, s. 393). Kapasite yoksunluğu; iktisadi, genel sağlık ve temel eğitimle ilgili alanların yetersizliği olarak

ifade edilmektedir. Bu alanların kapasite yoksunluğu giderildikçe rekreasyon faaliyetlerinin pozitif yönlü olarak artacağı vurgulanmaktadır (Uygur vd., 2021, s. 107).

Gelir azlığı ile, ekonomik, sosyal, toplumsal, siyasal, kültürel tüm tercih ve seçenekleri temel kapasiteler kavramı içine almaktadır. İktisadi ve siyasal özgürlüklerin, genel sağlık ve temel eğitimin yetersiz olması gibi kapasite yoksunluk türlerinin giderilmesi ile rekreasyon etkinliklerinde artış olacağı görüşü savunulmaktadır (Güven ve Taşdeviren, 2012, s. 393). Bireylerin rekreasyon faaliyetlerine katılabilmeleri için gerekli olan faktörlerden biri de bireysel olarak yaşam standartları ya da kapasiteleridir. Dünya nüfusunun yaklaşık olarak dörtte üçünün sinema, tiyatro, spor faaliyetlerini izlemediği ya da rekreasyon faaliyetlerine katılmadığı tahmin edilmektedir (Uygur vd., 2021, s. 107). Yaşam standardı ya da kapasitesi bireylerin rekreasyon faaliyetlerine katılabilmesi için elzem olan bir diğer faktördür. İnsan yaşamında en önemli kavram özgürlüktür. Rekreasyon faaliyetlerinin de yer aldığı bireysel eylem özgürlüğü, kişilere sağlanan siyasal, toplumsal ve iktisadi fırsatlar tarafından sınırlanır ve kısıtlanır. Karşı karşıya kalınan sorun sadece gelirlerin artırılmasıyla çözülecek bir problem değildir. Diğer fırsatların da (örneğin temel eğitim fırsatı) sağlanması zorunludur (Güven ve Taşdeviren, 2012, s. 398-399). Rekreasyonla ilişkilendirildiğinde; örneğin gelir düzeyi ortalamanın üstünde fakat eğitimsiz ve yetersiz kültürel ortamda yetişmiş bir birey; sinema, tiyatro gibi rekreatif faaliyetlerden gereken gelir düzeyine sahip olsa da okuryazar olmadığından ya da birikim yetersizliğinden dolayı haz almadığı için yararlanma imkanı bulamayacak, spor kültürü gelişmediği için spor faaliyetlerine katılmayacak, okuma alışkanlığı olmadığından kitap okumayacak, bu etkinliklere katılmadığından da daha dar kapsamda bir yaşam sürecektir. Bu kapasitelerin geliştirilmesi bireyin gelişmişliğini sağlamaktadır. Toplumsal olarak fırsatların yaratılması ve sunulması insan kapasitelerini ve yaşam kalitesini artırmaktadır. Sağlık hizmetlerinin, eğitimin, toplumsal güvenliğin vb. artması yaşam kalitesine olumlu yönde katkı sunmaktadır (Uygur vd., 2021, s. 108).

Gelir düzeyi az olsa da herkese sağlık hizmeti veren ve eğitim fırsatı yaratan bir ülkenin vatandaşlarının daha uzun yaşadığı ve kaliteli bir yaşam sürdürdüğü pek çok araştırma bulgularında yer almaktadır (Uygur vd., 2021, ss. 107-108; Güven ve Taşdeviren, 2012, s. 399). İnsani gelişmenin dönütleri, yaşam kalitesindeki doğrudan yükselişin oldukça ötesine geçmektedir. İnsanın üretici yetenekleri ve böylece geniş bir paylaşım temelinde iktisadi büyüme de etkilenir. Okuryazarlık ve hesap yapabilme, kitlelerin iktisadi büyüme sürecine katılımlarına katkı sunar. Küresel ticaretle rekabet edebilmek için “usulüne uygun üretimin” yanı sıra “kalite kontrolü” de oldukça önemlidir. Okuryazar olmayan ya da hesap yapamayan çalışanların bunu yapabilmeleri ve devam ettirmeleri güçtür. İyi beslenmenin yanı sıra gelişmiş sağlık hizmetleri de işgücünün daha üretken olmasını ve daha iyi ödüllendirilmesini sağlamaktadır (Güven ve Taşdeviren, 2012, s. 399).

İnsanların rekreasyon aktiviteleriyle var olan potansiyellerini göstermelerinin önündeki en büyük engellerinden birisi kapasite yoksunluğudur. Rekreatif aktivitelerin toplumun bütün katmanlarına yayılması ancak çalışma sürelerinin azaltılması ve kapasite yoksunluğunun ortadan kaldırılmasıyla gerçekleştirilir (Uygur vd., 2021, s. 108).

Bireysel olarak yaşam standartları ya da kapasiteler, bireylerin rekreasyon faaliyetlerine katılabilmeleri için gerekli olan faktörlerden olduğu için bu teori önemlidir. Rekreasyon faaliyetlerine katılımı önemli rol oynayan kapasitelerin mevcut durumunu belirlemek için rekreasyon alanında yapılan kapasite teorisi ile ilgili çalışmaların bibliyometrik araştırmasına gerek duyulmuştur. Bu çalışmada sosyal refah kuramı içerisinde önemli bir nokta olan kapasite teorisi üzerine alanyazında yapılan çalışmalar tasnif edilmektedir. Ayrıca rekreasyon konusu ile ilişkilendirilen kapasite teorisinin, ilgili alanlarda kullanım durumu incelenmektedir.

Uluslararası alanyazında kapasite teorisine ilişkin yapılan çalışmaların künyeleri hakkında fikir edinme amaçlı yapılan bu araştırma ile araştırmaların yorumlanması mümkün olabilmektedir.

YÖNTEM

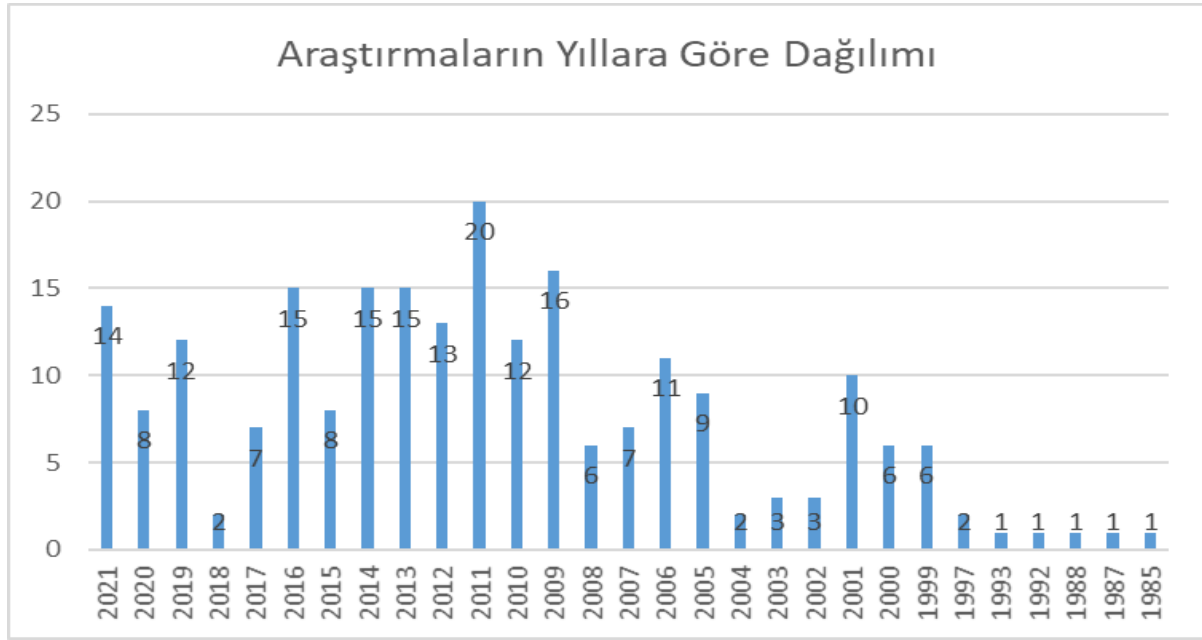
Bu araştırmada betimsel özellik gösteren tarama modeli kullanılmaktadır. Tarama modelinde yöntem olarak bibliyometrik yöntem kullanılmıştır. Bibliyometrik analiz nicel yöntemler kullanılarak elektronik veri tabanlarında bulunan akademik çalışmaların tasniflenmesini sağlamaktadır (Donthu vd., 2021). Ayrıca yazar sayısı, yayımlandığı dergi, yayın yılı gibi özellikler üzerinden değerlendirme fırsatı sunmaktadır. Bibliyometrik analizler farklı alanlarda farklı parametreler üzerinden değerlendirme yapma, içerik oluşturma ve sıklık analizi yapma gibi imkanları sunmaktadır (Evren ve Kozak, 2014). Bibliyometrik analizlerde grafiklerin oluşturulabilmesi bakımından Web of Science, Scopus gibi veri tabanları bulunmaktadır (Li vd., 2010).

Bu araştırmada veri tabanı olarak Scopus veri tabanı tercih edilmiştir. Scopus veri tabanı dünyada en büyük özetleme ve indeksleme sistemlerinden biridir (Boyle ve Sherman, 2006). Ayrıca Scopus veri tabanı farklı bilim dallarında birçok çalışmayı bünyesinde barındırdığı için bu araştırmada veri tabanı olarak seçilmiştir. Araştırmada 25 Nisan 2022 tarihinde Scopus veri tabanı üzerinden başlıkta “kapasite teorisi”, “kapasite kuramı” ve “Amartya Sen” kavramlarının yer almasına ilişkin bir tarama gerçekleştirilmiştir. Ayrıca anahtar kelimelerde, “rekreasyon ve kapasite teorisi” kavramlarına ilişkin bir tarama gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla 1985-2022 yılları arasında 227 adet yayımlanmış çalışma; yayın yılı, çalışma yazarları, çalışmanın yapıldığı alan, hangi kurumda yapıldığı, hangi ülkede yapıldığı, yayın türü, kullanılan kaynaklar ve çalışmaların anahtar kelimeleri üzerinden değerlendirilmiştir. Değerlendirme kavramlara ilişkin yapılan ilk ve son çalışma ile sınırlandırılmıştır. Scopus veri tabanından elde edilen veriler görsel analiz elde etmek için Vosviewer programına yüklenmiştir. Bu bağlamda araştırmanın evrenini dünya üzerinde kapasite teorisine ilgili yapılmış çalışmalar oluşturmaktadır. Örneklemi ise Scopus veri tabanında kapasite teorisine ilişkin hazırlanmış olan çalışmaları kapsamaktadır.

BULGULAR

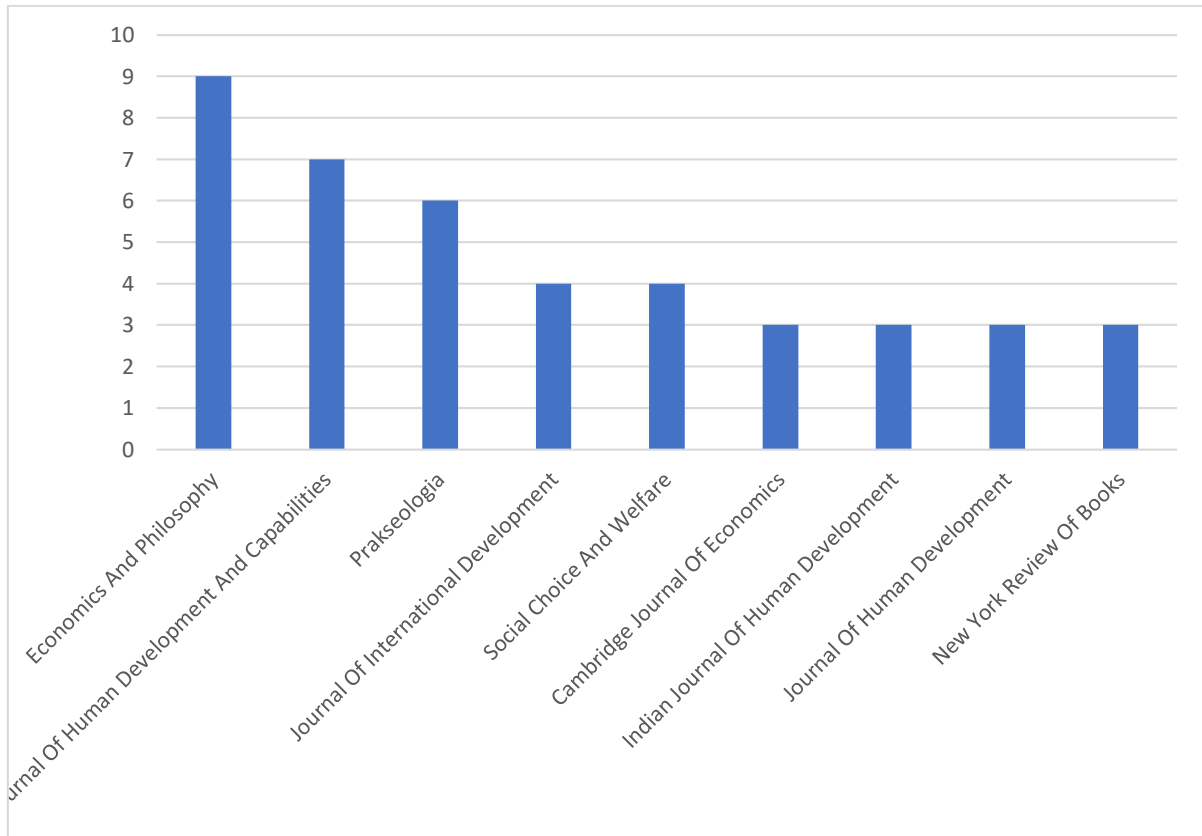
Araştırma kapsamında Scopus veri tabanında öncelikle “kapasite teorisi ve rekreasyon” anahtar kelimesi kullanılarak tarama yapılmıştır. Bu tarama sonucunda belirtilen kriterlere uygun herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Kapasite teorisi ile yapılan taramada da herhangi bir sonuca ulaşılamamıştır. “Amartya Sen” anahtar kelimesi kullanılarak yapılan tarama sonucunda; araştırmaların yıllara göre dağılımı, araştırmaların kaynaklara göre dağılımı, yazarlara göre dağılımı, yayımlandıkları kurumlara göre dağılımı, yayımlandıkları ülkelere göre dağılımı, yayın türüne göre dağılımı ve konu alanlarına göre dağılımları incelenmiştir. Yapılan taramada “Amartya Sen” ile ilgili 1985-2022 yılları arasında 227 çalışmaya rastlanılmıştır.

“Amartya Sen” anahtar kelimesi kullanılarak bulunan Kapasite Teorisine ilişkin yapılan araştırmaların yıllara göre dağılımı incelendiğinde Scopus veri tabanında 1985'te ilk çalışmanın yayımlandığı, 1986, 1989, 1990, 1991, 1994, 1995, 1996 ve 1998 yıllarında yayına rastlanmadığı ve daha sonra yıllar ilerledikçe yayın sayısında bazı yıllarda artış, bazı yıllarda azalma olduğu gözlemlenmektedir. En fazla yayın yapılan yıl 2011 olmuştur. “Rekreasyon ve Kapasite Teorisi” anahtar kelimeleri ile yapılan aramada herhangi bir sonuca rastlanmadığı için değerlendirmeye alınmamıştır. Anahtar kelimeler kapsamında yapılan araştırmaların yayımlandıkları yıllara göre dağılımı Şekil 1'de gösterilmektedir.

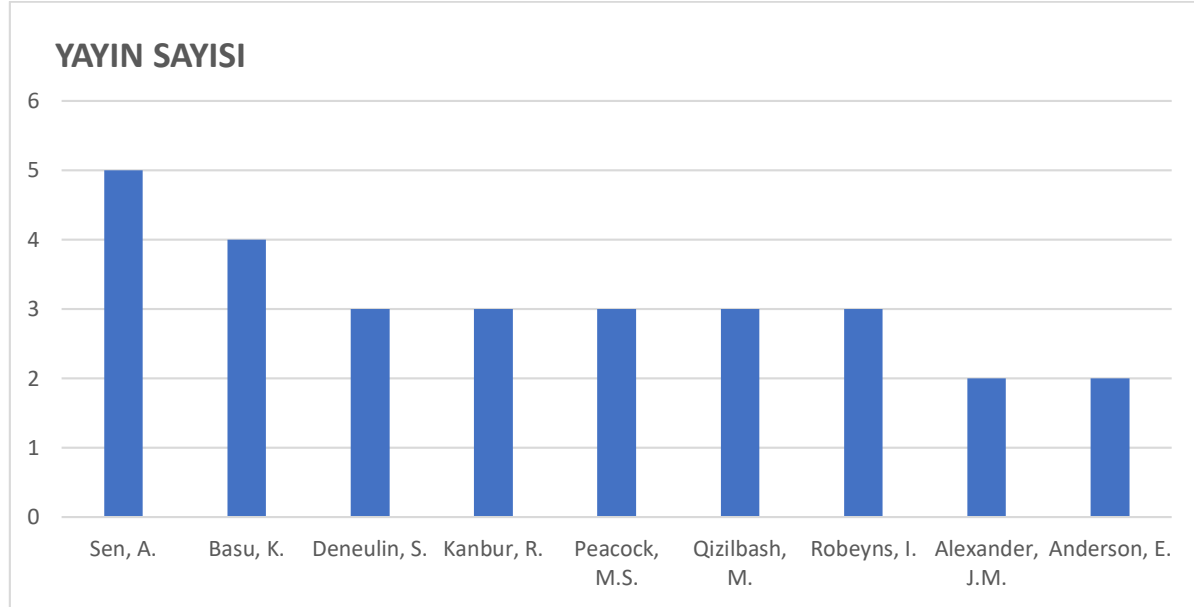
Şekil 1. Araştırmaların Yıllara Göre Dağılımı

Şekil 1’de araştırmaların yıllara göre dağılımı gösterilmiştir. Yapılan inceleme sonucunda Amartya Sen anahtar kelimesi kullanılarak Kapasite Teorisi ile ilgili yapılan araştırmalara ulaşılmıştır. Anahtar kelimeler kapsamında yapılan araştırmaların yayımlandıkları kaynaklara göre dağılımı Şekil 2’de gösterilmektedir.

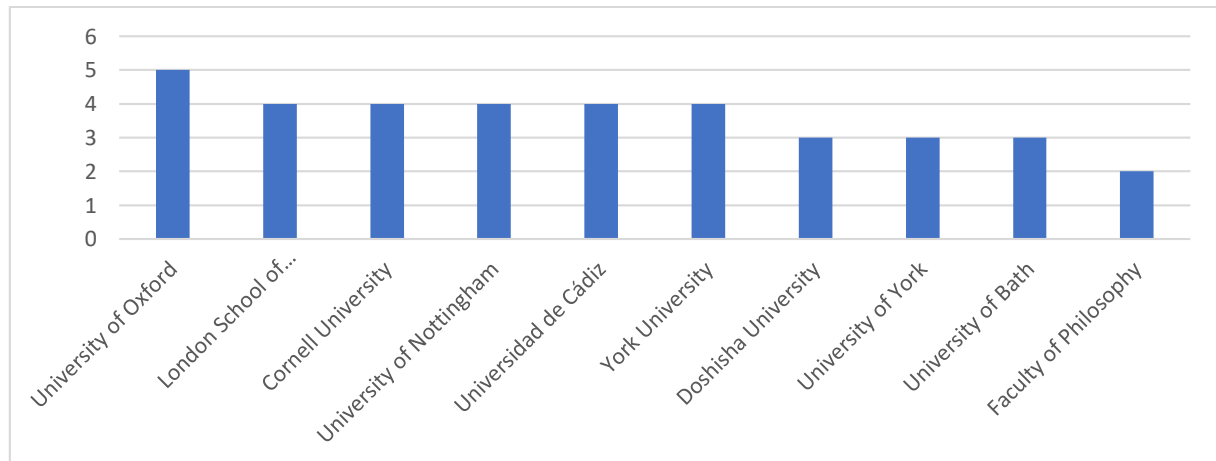
Şekil 2. Araştırmaların Yayımlandıkları Kaynaklara Göre Dağılımı

Amartya Sen anahtar kelimesi bağlamında yapılan incelemede Kapasite Teorisi ile ilgili en fazla bu konuda yayın yapan kaynak *Economics and Philosophy* adlı dergi olurken, bu dergiyi *Journal of Human Development and Capabilities* ve *Prakseologia* adlı dergiler izlemektedir. Rekreasyon-Kapasite Teorisi kavramları ile ilgili herhangi bir sonuca ulaşılmadığı için değerlendirmeye alınmamıştır. Anahtar kelimeler kapsamında yayın yapan yazarların dağılımı Şekil 3'te detaylı olarak gösterilmektedir.

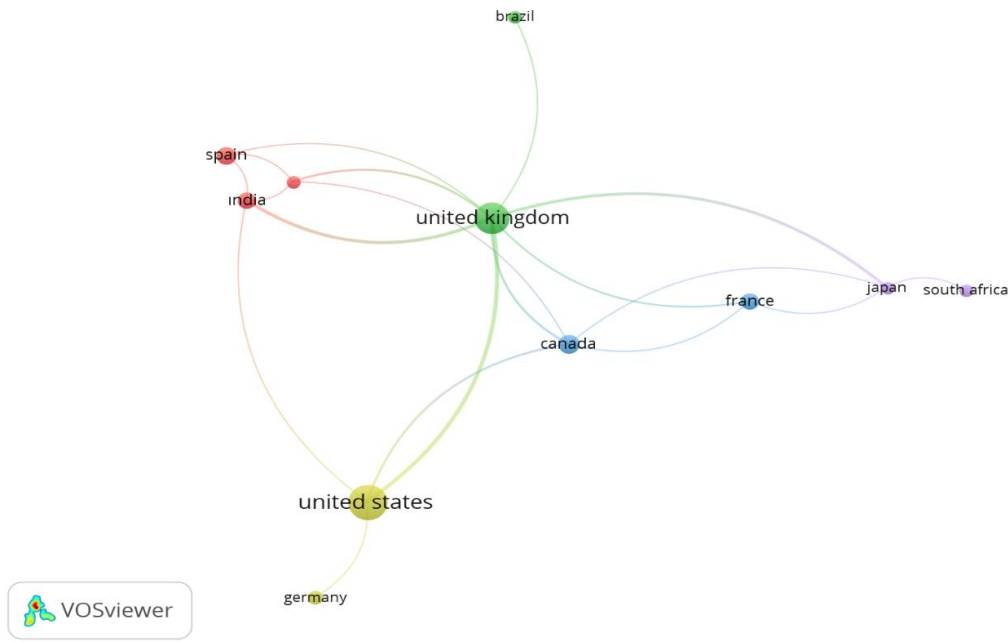
Şekil 3. Araştırmaların Yazarlara Göre Dağılımı

Kapasite Teorisine ilişkin en fazla yayının teoriyi öne süren Sen, A. tarafından yapıldığı gözlemlenmektedir. Sadece Sen, A. beş yayın hazırlarken; Basu, K.'nin dört; Deneulin, S., Kanbur, R., Peacock, M.S., Qizilbash, M. ve Robeyns, I.'nin üç; Alexander, J.M., Anderson, E., Corbridge, S., Gaertner, W., Gilardone, M., Gore, C., Jayasundara, D.S., Miklaszewska, J., Muñoz, M.R.C., Nussbaum, M.C., Osmani, S.R., Pattanaik, P.K., Toboso, M., Walker, M., Wresch, W. ve Yamamori, T.'nin iki; diğer yazarların bir tane yayın hazırladığı görülmektedir. Yapılan incelemeye göre üç yazarın ismi de bilinmemektedir. Yapılan araştırma sonuçlarına göre teoriye farklı yazarların ilgi gösterdiği görülmektedir. Rekreasyon ve Kapasite Teorisi kavramları ile ilgili yapılan incelemede herhangi bir sonuca ulaşılmadığı için değerlendirmeye alınmamıştır. Tabloda tarama sonuçlarında ulaşılan tüm yazarlara yer verilmiştir. Anahtar kelimeler kapsamında yapılan çalışmaların yayımlandıkları kurumlara göre dağılımı Şekil 4'te detaylı olarak gösterilmektedir.

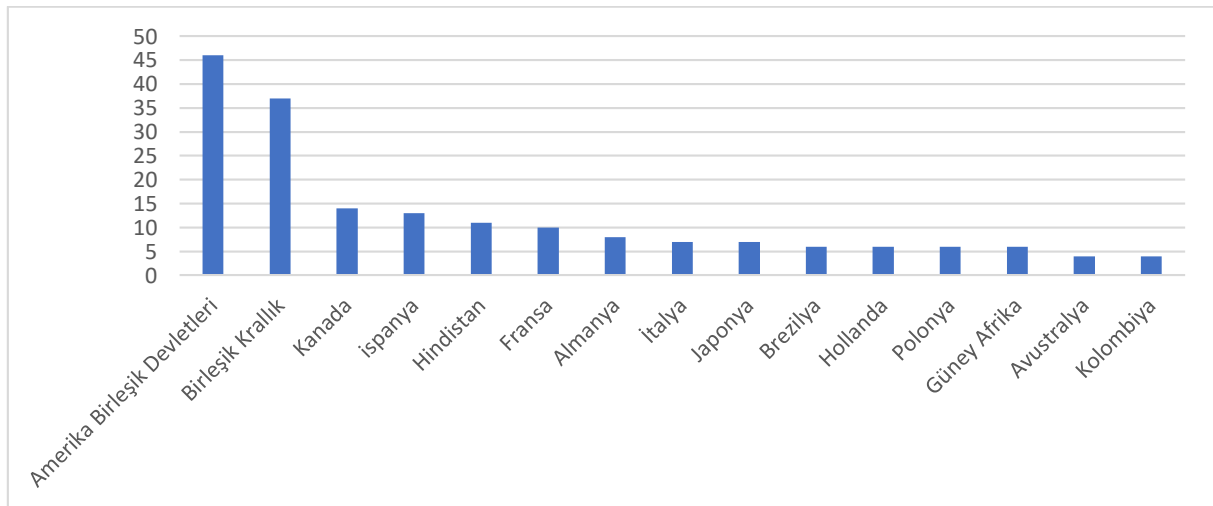
Şekil 1. Araştırmaların Yayımlandıkları Kurumlara Göre Dağılımı

Amartya Sen başlığıyla yapılan Kapasite Teorisi ile ilgili taramada en çok yayının “University of Oxford” adlı kurumda gerçekleştiği görülmektedir. Bu kurumu dörder yayın sayısı ile “London School of Economics and Political Science, Cornell University, University of Nottingham, Universidad de Cádiz ve York University” takip etmektedir. “Doshisha University, University of York ve University of Bath” kurumlarında üçer yayının olduğu görülmektedir. Yapılan araştırmaya göre birçok farklı kurumun Amartya Sen’in Kapasite Teorisi ile ilgili olarak yayın yaptıkları görülmektedir. Rekreasyon ve Kapasite Teorisi kavramları ile ilgili yapılan incelemede herhangi bir sonuca ulaşılmadığı için değerlendirmeye alınmamıştır. Amartya Sen’in Kapasite Teorisine ilişkin ortak yapılan çalışmaların ülkelere göre dağılımı Şekil 5’te verilmektedir.

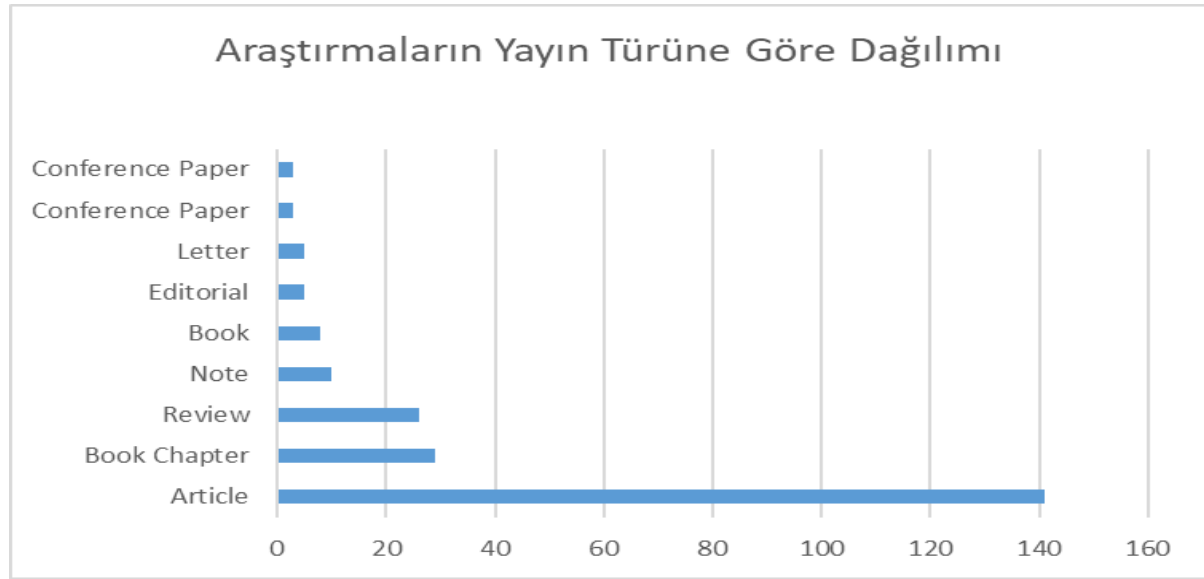
Şekil 5. Ükelere Göre Ortak Yazarlık Ağı

Anahtar kelimeler kapsamında yapılan çalışmaların yayımlandıkları ülkelere göre dağılımı Şekil 6’da detaylı olarak verilmektedir. Şekil 6’da araştırmaların yayımlandıkları ülkelere göre dağılımı grafik ile gösterilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri’nden araştırmacıların yayınlarının diğer ülkelere göre önde olduğu söylenebilir.

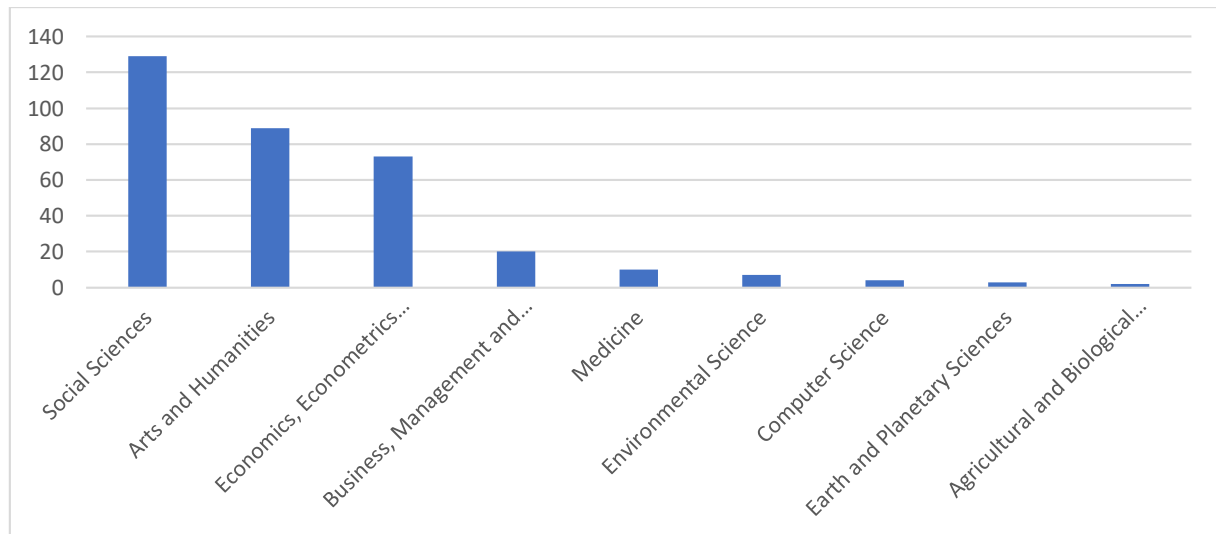
Şekil 6. Yayın Yapan Araştırmacıların Ükelere Göre Dağılımı

Araştırma sonuçlarına göre Amartya Sen'in Kapasite Teorisine ilişkin en çok yayın yapılan ülke Amerika Birleşik Devletleri'dir. Bu ülkeyi sırasıyla Birleşik Krallık, Kanada, İspanya, Hindistan, Fransa ve Almanya takip etmektedir. İtalya ve Japonya yayınla eşit sayıda yayın yaptıkları görülmektedir. Brezilya, Hollanda, Polonya ve Güney Afrika'nın ise altı yayını bulunmaktadır. Yapılan araştırma sonucuna göre Amartya Sen'in Kapasite Teorisi ile ilgili birçok farklı ülkede yayın olduğu görülmektedir. Rekreasyon ve Kapasite Teorisi kavramlarının bir arada kullanılarak yapılan yayına rastlanmadığı için değerlendirmeye alınmamıştır. Anahtar kelimeler kapsamında yapılan çalışmaların türüne göre dağılımı Şekil 7'de detaylı olarak verilmektedir. Amartya Sen'in Kapasite Teorisine ilişkin en fazla makale yayımlandığı gözlemlenmektedir. Ayrıca bu kavram üzerine kitap bölümü, derleme, tebliğ, mektup, editöryal inceleme ve notun da hazırlandığı görülmektedir. Rekreasyon-Kapasite Teorisi anahtar kelimelerinin bir arada kullanıldığı çalışmaya ulaşılmadığı için değerlendirmeye alınmamıştır.

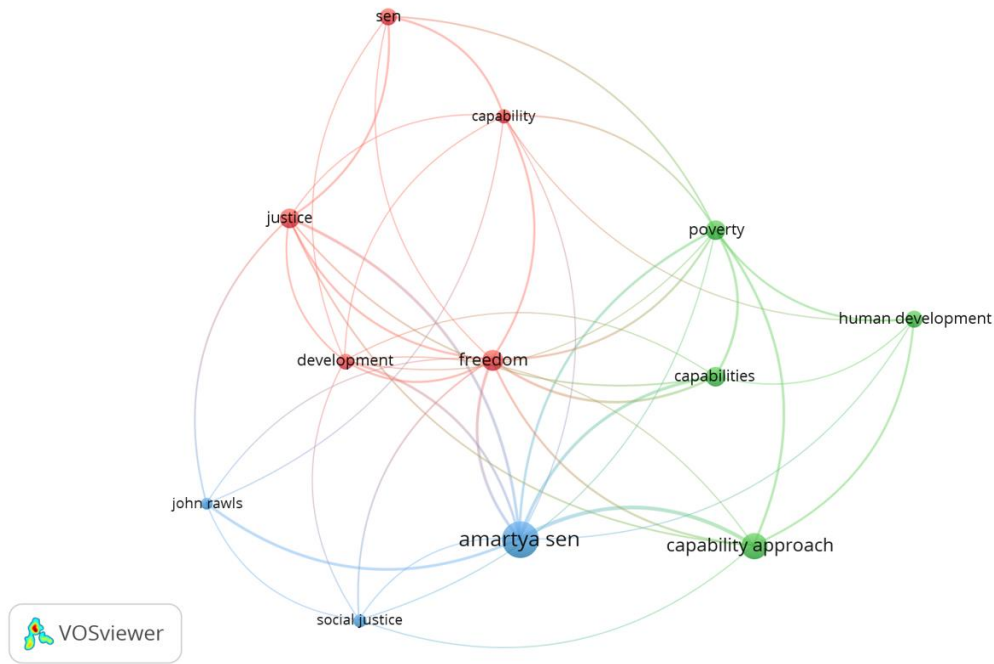
Şekil 7. Araştırmaların Yayın Türüne Göre Dağılımı

Şekil 7'de araştırmaların yayın türüne göre dağılımı görülmektedir. Konuyla ilgili makale türünde yapılan çalışmaların diğer araştırma türlerine göre daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Anahtar kelimeler kapsamında yapılan çalışmaların konu alanlarına göre dağılımı Şekil 8'de verilmektedir.

Şekil 8. Araştırmaların Konu Alanlarına Göre Dağılımı

Kavramlarla ilgili konu alanlarına göre yapılan çalışma sayıları ifade edilirken konu alanları birbiriyle ilişkili olduğu için toplam taranılan çalışma üzerinden değerlendirme yapılmamaktadır. Dolayısıyla her bir konu bazında toplam yayın sayıları tabloda sunulmaktadır. Amartya Sen'in Kapasite Teorisine ilişkin en fazla yayının sosyal bilimler alanında yapıldığı tespit edilmiştir. Bu alanı sanat ve beşerî bilimler; ekonomi, ekonometri ve finans; işletme, yönetim ve muhasebe; sağlık ve çevre bilimi takip etmektedir. Amartya Sen'in Kapasite Teorisi ile ilişkili birçok alanda yayın yapıldığı görülmektedir. Rekreasyon-Kapasite Teorisinin bir arada kullanılarak yapılan herhangi bir çalışma alanına rastlanmadığı için değerlendirmeye alınmamıştır. Amartya Sen'in Kapasite Teorisine ilişkin yapılan çalışmalarda kullanılan anahtar kelimelerle ilgili dağılım Şekil 9'da verilmektedir.

Şekil 9. Çalışmaların Anahtar Kelimeleri Ağı

Yapılan analiz sonucunda Amartya Sen'in Kapasite Teorisi ile ilgili yapılan çalışmalarda en fazla Amartya Sen anahtar kelimesinin kullanıldığı, bu kelimeyi yetenek yaklaşımı, özgürlük, yoksulluk, yetenekler, adalet, insani gelişim ve sosyal adalet gibi kelimelerin takip ettiği görülmektedir. Rekreasyon ve Kapasite Teorisi anahtar kelimelerini bir arada kullanan çalışmalara rastlanmadığı için değerlendirmeye alınmamıştır.

SONUÇ VE ÖNERİ

Bu araştırmada Amartya Sen anahtar kelimesini başlıklarında kullanan Amartya Sen'in Kapasite Teorisi ile ilgili çalışmaların bibliyometrik analizi gerçekleştirilmiştir. Scopus veri tabanı üzerinden yapılan değerlendirmede, Amartya Sen'in Kapasite Teorisine ilişkin 1985-2022 yılları arasında toplam 227 çalışmaya rastlanılmıştır. Rekreasyon-Kapasite Teorisi ve rekreasyon-Amartya Sen başlıkları ve anahtar kelimeleri ile yapılan taramalarda herhangi bir sonuca ulaşamamıştır. Anahtar kelimeler üzerinden araştırmaların kaynaklara göre, yazarlara göre, kurumlara göre, ülkelere göre, yayın türüne göre, konu alanlarına göre ve anahtar kelimelere göre incelemesi yapılmıştır.

Anahtar kelime bağlamında yapılan araştırmaların yıllara göre dağılımı incelendiğinde, Amartya Sen'in Kapasite Teorisine ilişkin ilk olarak 1985 yılında yayın yapıldığı görülmektedir.

Rekreasyon-Kapasite Teorisi anahtar kelimeleri bağlamında herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Araştırmaların yapıldığı kaynaklar incelendiğinde, Amartya Sen'in Kapasite Teorisi hakkında en fazla *Economics and Philosophy* adlı dergide yayın yapıldığı saptanmıştır. Amartya Sen'in Kapasite Teorisi hakkında yayın yapan yazarların dağılımı incelendiğinde en fazla Sen, A. yaparken, onu Basu, K.'nin izlediği görülmektedir. Araştırma sonuçlarına göre Amartya Sen'in Kapasite Teorisi ile ilgili birçok yazarın yayın yaptığı görülmektedir.

Amartya Sen'in Kapasite Teorisi hakkında yayın yapan kurumlar incelendiğinde en fazla yayını "University of Oxford" adlı kurumun gerçekleştirdiği tespit edilmiştir. Yayın yapan ülkeler incelendiğinde en fazla Amerika Birleşik Devletleri'nin yayın yaptığı gözlemlenmiştir.

Amartya Sen'in Kapasite Teorisi hakkında yayın türü incelendiğinde en fazla makale hazırlandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Alana göre inceleme yapıldığında ise Amartya Sen'in Kapasite Teorisi ile ilgili en fazla sosyal bilimler; sanat ve beşerî bilimler, ekonomi, ekonometri ve finans; işletme, yönetim ve muhasebe; sağlık ve çevre bilimlerinde yayın yapıldığı gözlemlenmiştir.

Bu araştırmada Amartya Sen'in Kapasite Teorisi hakkında yapılan çalışmalar başlık üzerinden ve rekreasyon-Kapasite Teorisi ve rekreasyon-Amartya Sen anahtar kelimeleri üzerinden sadece Scopus veri tabanı üzerinden değerlendirilmiştir. Rekreasyon-Kapasite Teorisi ve rekreasyon-Amartya Sen anahtar kelimeleri üzerinden yapılan incelemede herhangi bir sonuca ulaşılamamıştır. Bundan sonraki yapılacak çalışmalarda Web of Science, Google Scholar gibi veri tabanları üzerinden tasnifleme yapılması önerilmektedir. Ayrıca kabiliyet, yetenek, yeterlilik kavramları da anahtar kelimelere eklenerek veri taraması yapılabilir.

Çalışmada rekreasyon alanında Kapasite Teorisi ile ilgili çalışmaların olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunun nedeni olarak rekreasyonla ilgili birçok teorelin bulunması ve Kapasite Teorisinin daha çok sosyal refah teorisi olduğundan dolayı rekreasyon alanında göz ardı edilmiş olabileceğidir. Rekreatif etkinliklere katılımı kapasiteler belirleyici faktörler olduğundan dolayı rekreasyon alanı için Kapasite Teorisi önem arz etmektedir.

Araştırmada Sen'in kapasite teorisinden yararlanan çalışmaların bibliyometrik analizi yapılarak, rekreasyon alanındaki akademik çalışmalarda bu teorelin kullanım ağırlığı ortaya konulmuş ve gelecek çalışmalar için yönlendirici katkılar yapılmıştır. Yapılan bu çalışmanın rekreasyon alanında Kapasite Teorisi ile ilgili yapılacak çalışmalara öncülük edeceği ve ışık tutacağı düşünülmektedir. Bu araştırmanın sonucunda rekreasyon alanında Kapasite Teorisi ile ilgili çalışmaların olmadığı ortaya çıkması araştırmacıları bu alanla ilgili çalışmalara yönlendireceği düşünülmektedir. Bu çalışmada rekreasyon alanında Kapasite Teorisi ile ilgili akademik çalışmaların olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Rekreasyon alanında Kapasite Teorisi ile ilgili çalışmanın bulunmaması bu araştırmanın özgünlüğünü ortaya koymaktadır. Rekreasyon alanında Kapasite Teorisi ile ilgili akademik çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Boyle, F. ve Sherman, D. (2006). Scopus™: The product and its development. *The Serials Librarian*, 49(3), 147-153.
- Boz, Ç. (2009). Amartya Sen'in Yetkinlik Yaklaşımı: Teori ve Uygulama. (Doktora tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Doktora Programı.
- Buz, S. ve Aygüler, E. (2017). Amartya Sen'in Kapasite-Yapabilirlik Yaklaşımı Bağlamında Türkiye'de Yoksulluk Durumu. *International Journal of Academic Value Studies* 3(15), 177-189. https://www.researchgate.net/publication/319854736_Amartya_Senin_Kapasite_-_Yapabilirlik_Yaklasimi_Baglaminda_Turkiyede_Yoksulluk/link/5e31425c299bf1c9b9f95d23/download adresinden erişildi.

- Çelik, R. (2017). Adalet, Kapsayıcılık ve Eğitimde Hakkaniyetli Fırsat Eşitliği" *Fe Dergi* 9, no. 2, 17-29. DOI:10.1501/Fe0001_0000000185
- Donthu, N., Kumar, S., Pandey, N., Pandey, N. ve Mishra, A. (2021). Mapping the electronic word-of-mouth (eWOM) research: A systematic review and bibliometric analysis. *Journal of Business Research*, 135, 758-773.
- Durğun, S. (2012). John Rawls ve Amartya Sen'in Bakış Açısından Adalet Kavramının Değerlendirilmesi. (Yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ana Bilim Dalı.
- Durğun, S. (2013). Amartya Sen: Adalete Küresel Bir Bakış. *Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 6(1), 95-123. <http://ethosfelsefe.com/sites/default/files/2021-09/Srpl-Amartya.pdf> adresinden erişildi.
- Evren, S. ve Kozak, N. (2014). Bibliometric analysis of tourism and hospitality related articles published in Turkey. *Anatolia*, 25(1), 61-80.
- Güven, A. ve Taşdeviren, G. (2012). Çalışma Saatleri ve Kapasite Yoksunluğu Perspektifinden Rekreasyon. *I. Rekreasyon Araştırmaları Kongresi*: 392-408, 12 – 15 Nisan 2012, Kemer, Antalya, ISBN: 978-605-5437-79-4.392-407.
- Kirmanoglu, H. (2005). Amartya Sen'in özgürlük ve kalkınma düşüncelerine bir bakış. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları* 47. Seri. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/7266> adresinden erişildi.
- Levent, A. (2017). İktisadi Yeniden Felsefeyle Buluşturmak: Amartya Sen'in Adam Smith Okuması. *İnsan ve toplum*, 7(1), 117-137. DOI: 10.12658/human.society.7.13.M0187
- Li, J., Burnham, J. F., Lemley, T. ve Britton, R. M. (2010). Citation analysis: Comparison of Web of Science, Scopus, SciFinder, and Google Scholar. *Journal of electronic resources in medical libraries*, 7(3), 196–217.
- Metin, B. (2014). Yoksullukla Mücadeleye İnsan Hakları Açısından Bakmak: Amartya Sen'in Kapasite (Capability) Yaklaşımı Temelinde Bir Değerlendirme. *Journal of Yasar University*, 9(36) 6261-6380. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/179579> adresinden erişildi.
- Öz, C. S. ve Çolakoğlu, C. (2017). Yapabilirlikten Yoksunluk Açısından Mikro Kredi Uygulaması: Sakarya İli Örneği. *Çalışma ve Toplum*, 4, 2027-2054. <https://www.calismatoplum.org/makale/yapabilirlikten-yoksunluk-acisindan-mikro-kredi-uygulamasi-sakarya-ili-ornegi> adresinden erişildi.
- Sam, N. (2008). Yoksulluğa bir yaklaşım biçimi: kapasite yaklaşımı. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, XXVII, 1, 2008, 59-70. <https://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php> adresinden erişildi.
- Şeker, F. (2009). Amartya Sen'in Kapasite Yaklaşımı. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32, 259-280. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/66541> adresinden erişildi.
- Tayfun, A., Ülker, M., Gökçe, Y., Tengilimoğlu, E., Sürücü, Ç. ve Durmaz, M. (2018). Turizm Alanında Yiyecek ve İçecek ile İlgili Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6 (2), 523-547.
- Uğur, M. S. (2017). Amartya Sen'in Kapasite Yaklaşımı ve İnsan Merkezli Bir Kalkınma Anlayışı. *Sosyoekonomi*, 25(31), 91-107. DOI: 10.17233/sosyoekonomi.288625
- Uygun, A. vd. (2021). *Rekreasyonla İlişkili Çeşitli Teoriler: Disiplinlerarası Bir Bakış*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Yıldız, G. (2015). I. ve II. Rekreasyon Araştırmaları Kongrelerinde Sunulan Bildirilerde Yararlanılan Teorilere İlişkin Bir İnceleme. *III. Rekreasyon Araştırmaları Kongresi* 5-7 Kasım 2015, Eskişehir. http://www.anatoliajournal.com/kongre_arsivi/rekreasyon/3.rekreasyon/RAK2015%20BI%CC%87LDI%CC%87RI%CC%87%20KI%CC%87TABIv6.pdf adresinden erişildi.